

Mapování hnízdišť kavky obecné (*Corvus monedula*) ve Svitavách

Mapping of Eurasian Jackdaw (*Corvus monedula*) Nesting Places
in Svitavy Region (Eastern Bohemia)

Jiří Mach

Kavka obecná (*Corvus monedula*) žije na většině území České republiky. V současnosti obývá tento koloniálně hnízdící druh hlavně města a vesnice, především nížin a pahorkatin. Nyní se kavka projevuje téměř výhradně jako synantropní druh, hnízdící v komínech, větracích šachtách, na půdách a podobně.

Oblast Svitavska leží na pomezí Moravy a Čech, kde kavky početně hnízdí. Hnízdní oblastí jsou například i okolní města - Polička, Litomyšl, Moravská Třebová, Jevíčko a Česká Třebová. Od počátku 80. let 20. století došlo v rámci celé republiky ke snižování územních i populačních trendů. Prudký pokles početnosti v desetiletí 1981-1990 (FLOUSEK et al. 1994) jednoznačně dokumentuje Jednotný program sčítání ptáků v ČR. Objasnit důvody katastrofálního úbytku se však dopusud nepodařilo. V letech 1985-1989 byl počet hnízdicích párů kavky obecné v republice odhadnut jen na 10.000-20.000 párů (ŠTASTNÝ et al. 1997). Podle nového Červeného seznamu ptáků ČR (ŠTASTNÝ et al. 1997) patří kavka obecná do kategorie E - ohrožený druh. Vyhláška MŽP ČR č.395/92 Sb. zákona č.114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny zařazuje kavku mezi silně ohrožené druhy.

Cíl mapování

Snahou mapování hnízdišť bylo podchytit početnost tohoto ohroženého druhu na území města Svitavy v roce 1999, zjistit údaje o hnízdním prostředí, populační hustotě a popřípadě poodhalit některé důvody úbytku kavky obecné. Cílem bylo rovněž poskytnout výsledky mapování ornitologickým společnostem, orgánům státní správy a samosprávy, občanům města a dále všem, kteří mohou ovlivnit svými zásahy hnízdní podmínky kavek (např. kominíci, projektanti, stavební firmy nebo bytová družstva).

Charakteristika území

Město Svitavy (cca 17 500 obyvatel) leží v nadmořské výšce 430-460 m n.m. Rozkládá se v Ústecké brázdě, sevřené Javornickým (585 m n.m.) a Hřebečovským (660 m n.m.) hřbetem. Geomorfologicky spadá do Svitavské pahorkatiny. Roční srážkový normál je 624 mm a roční teplotní normál je 6,5 st. Celsia (zdroj: ÚKZÚZ Hradec nad Svitavou). Katastrální území města tvoří čtyři části: Svitavy-město, Moravský Lačnov, Svitavy-Předměstí a Čtyřicet Lánů. Celková rozloha je 3133,4 ha. Zastavěnou plochu pak tvoří přibližně 510 ha (včetně Lačnova a Lánů). Historická a starší zástavba (s většinou průmyslových objektů) je soustředěná do centrální městské části. Novovýstavba (většinou panelová) je situována do okrajových částí města. Okolí Svitav tvoří lesy (obvykle smrkové s borovicí nebo bukem) a pole, kde se pěstují především olejnin, obiloviny, okopaniny, pícniny nebo len.

Metodika

Mapování proběhlo ve dvou termínech. Úkolem 1. mapování (27.3.1999) bylo s pomocí 8 ornitologů a ochránců přírody podchytit kavčí hnízdní chování - stavbu nebo úpravu hnízdních dutin - na co největší ploše zástavby města. Průzkum proběhl především v kat. částech Svitavy - město a Svitavy - Předměstí, dále v celé obytné části Lačnova a severní části Lánů.

Mapování 1. kola postihlo asi 52 % zastavěné plochy města bytovou a průmyslovou výstavbou. Výběr mapovaného území ovlivnila zkušenost, že kavky obecně hnízdí především v komínových dutinách domů ve starší zástavbě.

Mapování ve 2. termínu (29.5.1999) pak mělo potvrdit hnízdní lokality kavek při krmení nebo vyvádění mláďat. Při druhé obchůzce terénu 3 mapovatelé sledovali jen ty městské části, ve kterých byla kavka zjištěna při 1. mapování (zhruba 22 % zastavěné plochy města). Mapovatelé pěšky a pomalou chůzí se zastávkami v místech dobrého rozhledu procházeli ulice ve svěřeném úseku a zaznamenávali přítomnost kavek sedících na komínech střeš budov. Za hnízdiště potom označili v příložené mapce budovu, kde spatřili kavky pátrající v komínech (sestupující do nich), nosící hnízdní materiál nebo potravu mláďatům. Tím se zvýšila pravděpodobnost označení lokality - budovy (komínu) za hnízdiště. Mezinárodní kódy odpovídající tomuto chování při mapování byly C4, C6 a C9 - pravděpodobné hnízdění a D13 a D14 - prokázané hnízdění. Po jednotlivých mapovacích dnech se dodatečně doplňovaly hlášení o dalších doposud neobjevených hnízdištích (20 %, resp. 10 % zjištěných hnízdišť). Po prvním mapování do 11. 4.; v případě 2. kola pak do 5. 6. K vyhledávání hnízdišť kavek obecných používali mapovatelé obvyklé ornitologické dalekohledy.

Výsledky

1. mapování (27.3.):

Zjištěná hnízdiště: v kategorii C6 - 21, v kategorii C9 - 24.

V dohledací době: v kategorii C6 - 7, v kategorii C9 - 3.

Celkem 55 pravděpodobných hnízdišť.

2. mapování (29.5.):

Zjištěná hnízdiště: v kategorii C4 - 4, v kategorii D13 - 34,
v kategorii D14 - 5.

V dohledací době: v kategorii D13 - 2, v kategorii D14 - 4.

Celkem 49 hnízdišť (45 prokázaných).

15 hnízdišť (komínů) nebylo druhou kontrolou potvrzeno - zůstávají pravděpodobnými hnízdišti. Při této kontrole bylo opakovaně potvrzeno 18 lokalit (objektů) z celkově 29 zjištěných. Nepotvrzeno z 1. mapování zůstalo 7 lokalit. Nově byly zaznamenány 3 lokality. Z tohoto zjištění lze usuzovat na poměrně vysokou a dostatečnou účinnost dvojí kontroly území. Ve dvou případech byla při 2. kole mapování sledována mláďata na hnízdišti i v jeho bezprostředním okolí.

Výsledkem je tedy zjištění 45 prokazatelně a 23 pravděpodobně hnízdících párů kavky obecné. Celkově může na zastavěném území města Svitavy hnízdit 45-68 párů.

Denzita

Všechna zjištěná hnízdiště (prokázána i pravděpodobná) se nacházejí na rozloze 1 kilometru čtverečního. Denzita je tedy 4,5-6,8 párů na 10 ha = 0,45-0,68 páru/1 ha. Ve výše uvedeném hlavním lokálním centru je pak denzita 16-21 páru na 1 ha, tedy až o 31 % vyšší než v celé populaci.

Typ hnízdišť

Ve všech případech byla zjištěna hnízdiště v komínových větracích šachtách nebo používaných odvodech zplodin spalování paliv. Budovy jsou nejčastěji jedno nebo dvoupatrové a jejich stáří odhaduji na 20-40 let. Výška hnízdišť se pohybuje v průměru v rozmezí 10-15 metrů. Komíny jsou často poškozené. Je však nadějným zjištěním, že minimálně ve 3 případech bylo zaznamenáno hnízdiště v komínech renovovaných (rok opravy 1993-1998).

Lokalizace hnízdišť

Pro své hnízdění ve Svitavách si kavky vybírají zástavbu ve středozápadní části města. Z mapky (k dispozici u autora) je patrné, že existují dvě lokální centra (vzdálená asi 300 metrů), a kavky si tak zachovávají i zde povahu koloniálně hnízdících ptáků. V silnějším lokálním centru se pak nachází 38 % svitavských hnízdišť. Největší počet hnízdících párů byl objeven na dvouchodovém a dvoupatrovém domě v tomto centru, kde hnízdí 10 párů. Zdá se tedy, že jednou z hlavních podmínek pro úspěšnost v osídlení a vytvoření kolonie, je existence více vhodných hnízdišť na určité ploše. Na území města jsou totiž další neméně vhodná potenciální hnízdiště, avšak zřejmě jen pro omezený počet párů na daném území.

Průměrný počet prokazatelně hnízdících párů na 1 budově je 2,4 páru (8 lokalit je nadprůměrných).

Ochrana druhu

Těmi, kdo může výrazně ovlivnit stav ochrany a samotná hnízdiště jsou především majitelé objektů či jejich správci. Dále také všichni, kteří svým rozhodnutím nebo činem mohou ovlivnit hnízdění lokality (např. kominíci, projektanti, stavební firmy). Poměrně často se setkáváme s nesympatiemi ke kavkám a s nevolí přijímanou skutečností, že kavky hnízdí v komínech domů. Zaznamenali jsme i fakt, že majitelé nebo správci chtějí umístit ovát na komíny kovové zábrany, které by znemožnily kavkám nejen zahrnout, ale znamenaly by i zničení stávajících hnízdišť. Majitelé objektů nejsou seznámeni se stupněm ohrožení a stavem populací svitavských i celorepublikových. Zásadním problémem při ochraně kavek je to, že si kavky vybírají k hnízdění právě komíny lidských sídel, neboť tím často znesnadňují jejich běžnou údržbu. V poslední době se mění způsob vytápění (přechod na plynofikaci) a topenišť. Komíny starších budov, kde k tomu dochází nejčastěji, by měly být opravovány tak, aby větrací šachty i nefunkční průduchy pro odvod zplodin byly zachovány (při plynofikaci se volí vývod zplodin tzv. do fasády). Nezanedbatelným ohrožením je samozřejmě počasí (chlad a déšť) a časté ztráty mláďat vlivem predátorů (kočky a psi) nebo dopravních prostředků.

Souhrn

Metodou dvou kontrol (nejprve 52 %, podruhé 22 % zastavěné plochy) bylo na území města Svitavy v termínech 27.3. a 29.5. 1999 a v dohledací době (do 11.4. a do 5.6.) zjištěno 45 prokazatelně a 23 pravděpodobně (celkem 45-68) hnízdících párů kavky obecné. Doložena byla dvě lokální hnízdní centra. Všechny hnízdní lokality se nacházejí na ploše 1 km². Denzita (populační hustota) byla určena na 4,5-6,8 páru na 10 ha.

Summary

A mapping of nesting places of Eurasian Jackdaw (*Corvus monedula*) by a two-check method was carried out in 1999. 45 confirmed and 25 probable breedings were assessed. The density varied from 4,5 to 6,8 pairs per 10 ha.

Literatura

- FLOUSEK J, ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., 1994: Jednotný program sčítání ptáků v ČR: 1981-1990. Zprávy ČSO, 39: 9-23.
ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., 1997: Červený seznam ptáků České republiky. Rukopis.
ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., HUDEC K., 1997: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985-1989. H&H, Jinočany.

Adresa autora: Mgr. Jirí Mach, Čsl.armády 9, Svitavy 568 02